

LIVIU REBREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LIVIU, REBREANU.

Răscoala / Liviu Rebreasu. - Ed. a 6-a. - București: Steaua Nordului, 2018

ISBN 978-606-511-547-7

© Toate drepturile rezervate Editurii Steaua Nordului.

Pentru comenzi online: www.steauanordului.ro

Tel.: 0767 536 500

RĂSCOALA

www.steauanordului.ro

— Mai cu seamă când e vorba de o domnișoară aşa de fermecătoare! zise Tânărul cu pălăria în mână și cu o privire admirativă către Grigore.

Doamna Tecla Predeleanu era mai mișcată ca toți. Îi părea rău că n-a luat și pe copii la gară, să fie de față când pleacă Olga, deși peste câteva zile aveau să plece și ei la țară și, în drum, să se oprească puțin la Craiova. Grigore, fericit și încurcat, zâmbea mereu, fără să se uite însă la Olga.

— Ia, haideți, urcați-vă în compartiment, că nu mai sunt decât trei minute! zise Predeleanu.

— Sper că mai vii pe la Amara! spuse Grigore lui Titu.

— Dacă o să mă primiți, bucuros totdeauna! răsunse Tânărul Herdelea, îmbrățișându-l în aceeași privire cu Olga.

Pe urmă, trenul porni atât de ușor că nici nu se simți. Din aceeași fereastră, Olga și Grigore surâdeau celor rămași pe peron, repetând cu toții ca un refren:

— La revedere! ... La revedere! ... La revedere!

Glasurile se amestecau, se confundau, se pierdeau în zgomotul din ce în ce mai mare al lumii ...

*Valea Mare-Muscel
decembrie 1930-septembrie 1932*

CUPRINS

Volumul I - Se mișcă țara	5
Capitolul 1 - Răsăritul	7
Capitolul 2 - Pământurile	57
Capitolul 3 - Flămânzii	101
Capitolul 4 - Luminile	150
Capitolul 5 - Friguri	194
Capitolul 6 - Vestitorii	235
Volumul II - Focurile	273
Capitolul 7 - Scânteia	275
Capitolul 8 - Flăcări	309
Capitolul 9 - Focul	363
Capitolul 10 - Sâangele	408
Capitolul 11 - Petre Petre	447
Capitolul 12 - Apusul	498

Volumul I

SE MIȘCĂ ȚARA!

Capitolul I

RĂSĂRITUL

1

— Dumneavoastră nu cunoașteți țăranul român, dacă vorbiți așa! Ori îl cunoașteți din cărți și din discursuri, și atunci e mai trist, fiindcă vi-l închipuiți martir, când în realitate e numai rău, și prost, și leneș!

Ilie Rogojinaru sfârși, gâfând de convingere. Își șterse chelia sfâtoasă cu o batistă mare tărcată și își smuci mustața groasă, pleoștită, din care câteva fire i se încurcaseră, supărându-l, în colțurile gurii. Era arendașul moșiei Olena-Dolj. Slăninios și burtos, cu gât de taur și capul rotund, avea niște ochi căprui săltăreți și o figură jovială, parcă pornită mereu numai spre bucurii.

Se uită la tovarășii de compartment, văzu că nu i-a convins și continuă să gâfăie mai tare. Atunci, Simion Mordoreanu, director în Ministerul de Interne, îmbrăcat cu multă cochetărie, tuși ușor, să-și dreagă glasul, și rosti sentențios:

— Domnul meu ... domnule Rogojinaru, un lucru rămâne indisutabil: că noi toți, dar absolut toți, trăim de pe urma trudei acestui țăran, așa prost și leneș, și rău cum îl categorisești dumneata!

Arendașul fu atât de uimit, că nici nu mai putu răspunde. Scoase iar batista, să-și răcorească tâmpalele. În clipa aceea, apăru conductorul trenului, reclamând, cu respectul cuvenit clasei întâi, biletele pentru București. Rogojinaru se însenină, ca și când i-ar fi venit mântuirea:

— Cum, șefule, sosirăm? Ei, bravo! Bine-am mers, n-am ce zice ...

— Adineaori am lăsat Chitila, observă conductorul, schițând un zâmbet drept răspuns la bonomia arendașului și luând biletele de la ceilalți călători.

În răstimp, dintr-un portofel ca o geantă, Rogojinaru scoase o foaie galbenă pe care o arăta conductorului cu o mândrie ostentativă:

— Poftim, șefule! ... În vremurile astăzi grele se mai cârpește omul cu câte-o economie, că n-o să se facă gaură în cer fiindcă un creștin merge gratis cu trenul ...

Numai conductorul surâse iarăși, retrăgându-se cu degetele la cozoroc, militărește. Arendașul, însă, cuprins subit de griji, se apucă să-și adune geamantanele, coșurile și legăturile pe care le răsfirase în compartiment, profitând că toți ceilalți nu prea aveau bagaje. Modreanu își luase mai demult pe genunchi geamantănașul de piele fină cu cartea de vizită scoasă în evidență. Un căpitan de jandarmi, înalt, cu figura speriată, care se urcase numai la Găești, n-avea decât sabia și o mapă, iar Tânărul brun, cu mustațile mici, negre, rețezate engleză, își aşezase trusa de voiaj pe mescioara de la fereastra compartimentului.

Trenul duduia și fumega ca un animal apocaliptic. Directorul regreta că s-a coborât să discute cu un om atât de vulgar. Căpitanul urmărea ostenelile lui Rogojinaru cu o curiozitate plină de admirație. Tânărul, de când plecase conductorul, se uita pe fereastra vagonului, în care apăruse silueta Capitalei. De-a lungul liniei răsăreau și pierdeau table cu reclame pe stâlpi anume ori pe calcane de case singuraticce. Perechile de șine se multiplicau, se apropiau, se întretăiau. Roțile pocneau tot mai des peste încrucișări, treceau de pe o linie pe alta, cu o siguranță mașinală. Pe urmă se iviră

suburbiile murdare, case dărăpăнатe, ulițe desfundate, contrastând violent cu scăpirile ce văseau mai încolo palatele.

După ce umplu cu bagajele-i prețioase locurile libere de pe canapele, după ce scoase și pe corridor vreo două coșuri ce nu mai încăpuseră înăuntru, arendașul se ghemui cum putu pe o margine, lângă un geamantan, și se adresă direct Tânărului, care privea pe fereastră, reluând firul con vorbirii de adineaori:

— Și uite-așa, domnule, cum vă spuneam, cu țărani ... Pe mine mă puteți crede pe cuvânt și fără greșeală, că am o experiență veche de tot în chestii de agricultură și de țărani. Sunt acumă de șaizeci de ani fără unul și din ei vreo patruzeci tot la țară i-am irosit și între săteni. Am luat-o de jos, cum se cuvine, și la treizeci de ani țineam cu arendă o moșioară de peste cinci sute de pogoane în Teleorman. Iar de atunci mi-au mai trecut câteva și mai măricele prin mâna, aşa că îmi cunosc țărani cum nu cred să-i mai cunoască mulți în țara românească. Nu zic că toți sunt ticăloși, cum zic alții, nu. Doamne ferește, sunt creștin și m-ar bate Dumnezeu. Dar mărturisesc cu mâna pe cruce: să te ferească Dumnezeu să ai nevoie de țaran, că țaranul atunci te strâng de gât, când te doare mai tare!

Băgă de seamă că nici chiar căpitanul nu-l mai asculta. Fiindcă tocmai și trenul începuse să-și încetineze goana, își aduse iar aminte de bagaje, se sculă să treacă în corridor, să fie mai aproape de ieșire și să poată prinde negreșit un hamal și o trăsură. Din ușă se întoarse, însă, să-și ia rămas-bun. Întinse mâna lui Modreanu, cu care venise de la Craiova împreună, și socotea că se împrietenise de ajuns, ca să poată găsi la dânsul un sprijin de s-ar întâmpla să aibă vreo nevoie pe la Interne. Deși cu Tânărul care se suise la Costești vorbi-

se mai puțin și nici nu i se recomandase, arendașul chibzui că la despărțire trebuie să știi cu cine ai călătorit și deci îi zise încrezător:

— Îmi dai voie, domnule, sunt Ilie Rogojinaru ... Mi-a părut bine că am venit împreună, cu toate că nu ne-am prea lovit în păreri.

Nu tocmai încântat, Tânărul se ridică totuși puțin și, strângând mâna întinsă, răspunse:

— Grigore Iuga.

Arendașul tresări, se îndreptă și strigă:

— Iuga? ... Iuga ai zis? ... Te pomenești că ești chiar fectorul domnului Miron Iuga de la Amara?

— Te pomenești! surâse Tânărul, intrigat puțin de entuziasmul patetic al arendașului.

— Fugi, nu mă nebuni! ... D-apoi bine, boierule, eu cunosc pe conu' Miron de când eram copil, aş putea zice, măcar că trebuie să fim cam de aceeași vîrstă! Că doar acum vreo douăzeci și cinci de ani am ținut o moșie numai la câteva poște de proprietatea dumneavoastră de la Amara. Ce mai face conu Miron? Bine, voinic, sănătos? ... Strașnic om, ce să vă spun! adăugă cu mândrie, întorcându-se brusc spre căpitanul de jandarmi și Modreanu. Știți, boier sadea, nu dăștia de au umplut țara și târgurile! Ei, bată-te să te bată toate noroacele! urmă apoi iar către Iuga, clipind din ochi cu mare bucurie. Dar văd că sosim ... Să trăiești, cucoane, și să-ți trăiască părintele, că-i un om și jumătate!

Îi scutură mâna încă o dată și, apucând un coșuleț la care ținea mai mult, se repezi afară, în corridor, mormăind în treacăt către căpitan: „Salut, salut!”. Modreanu, cu geamantănașul în mână, așteptase nerăbdător să îsprăvească arendașul, ca să poată ieși. Pentru că nici el nu făcuse cunoștință

cu Iuga, dădu indiferent din cap și se strecură după Rogojinaru, care se înfipsese chiar lângă ușa wagonului.

— Cine-i individul, domnule Rogojinaru, că te văzui prea mulțumit de cunoștință? întrebă Modreanu, plecându-se la urechea arendașului fiindcă pufăitul locomotivei sub bolta gării înăbușea vocile.

— Ehei, iubitule! făcu Rogojinaru cu mai mare respect parcă decât adineaori în fața Tânărului Iuga. Șapte mii de pogoane, prima calitate, în Argeș, jos, aproape de Teleorman! ... Șapte mii, domnule Modreanu, înțelegi? Si niște gospodari cum nu-s alții în toată Muntenia. Bătrânul nu ți-ar arenda un petic de pământ, mai bine să-i tai mâinile. Așa ceva mai rar, ce să-ți spun ... Ei, te-am salutat, cucoane, că văd că ne-am oprit, și să ne mai întâlnim sănătoși! ... (Deschisese portiera.) Aide, hamal, hamal! ... Aici, băiete! ... N-auzi, bre? Ce, ești surd? ... Unde te uiți, zăpăcitule? Nu mă vezi? Ce, ești orb? ... Vino repede și ia astea!

Locomotiva gâfâia rar, extenuată. Printre respirațiile ei dominatoare, glasurile oamenilor ce coborau din vagoane și ale celor ce-i așteptau pe peron umpleau cuprinsul gării cu un zgromot aspru, din care se ridicau, ici-colo, izbucniri de râsete, câte-o vorbă veselă, câte-o pupătură mai pleoscăită și mai ales tipete stăruitoare după hamali. Călătorii zoreau spre ieșire, cei mulți cu bagajele în mână, cei puțini cu hamalii în urma lor. Toată lumea era grăbită, unii chiar fugeau, ca și când i-ar fi alungat cineva din urmă.

Grigore Iuga rămăsese liniștit la locul său, așteptând să se dea jos cei ce se îmbulziseră pe coridoare. Din geam, văzu pe Modreanu cum își ferea geamantănașul de insistențele hamalilor, pe căpitanul înalt cum, depărându-se, se uita speriat împrejur, parcă ar fi căutat pe cineva, pe Rogojinaru, umeros și legănat, ținându-se după omulețul împo-

vărat cu geamantane și legături, dăscălindu-l neconitenit atât de energetic, că glasul lui parca domina tot vacarmul gării.

În sfârșit, când se mai potoli vălmășagul, Tânărul Iuga coborî și el, găsi anevoie o trăsură și porunci să-l ducă acasă în strada Argintari. Birjarul apucă pe calea Griviței, lată, murdară și gălăgioasă, cu fel de fel de magazine, în fața căroră vânzătorii se războiau cu trecătorii șovăitori să-i facă negreșit clienți, cu zeci de hoteluri, hanuri și ospătării menite să adăpostească scump și prost pe călătorii pe care Gara de Nord îi vărsa Capitalei, mereu alții și mereu mai mulți. Pe trotuarele largi se vânzolea o lume pestriță într-un amestec oriental: muncitori și funcționari, apoi țărani umblând în grupuri ca niște oi speriate, servitoare în costume țărănești ungurești, soldați pirpirii, vagi domnișoare foarte fardate, trăgând cu ochiul la toți bărbații, ucenici și elevi de liceu hârjonindu-se și izbindu-se de oameni și de ziduri, bragagii, bulgari de lux cu clopoței de alamă, turci cu acadele ...

În vreme ce trăsura alerga pe cuburile de granit, Grigore Iuga, ca totdeauna când sosea de la țară în București, privea furnicarul de oameni de pe străzile zgomotoase cu un simțământ de sfială. După viața molcomă de la moșie, forfoteala aceasta îl obosea și-l întrista, cel puțin în primele momente, până se reobișnuia cu ea.

Pe bulevardul Colței, aproape de întretăierea cu strada Argintari, unul din caii trăsurii aluneca și căzu. Birjarul se repezi întâi cu sudălmi, apoi cu biciul. Degeaba. Trebui să sară de pe capră, să dea drumul ștreangurilor ... Cum nu mai erau decât vreo sută de metri până acasă, Grigore coborî, plăti și continuă drumul pe jos.

A doua casă din strada Argintari era a lor, adică a ei, a nevestei lui. Grilajul de fier cu vârfurile poleite avea o poartă monumentală la mijloc. În fața casei, o grădinăță îngrijită,

cu câteva ronduri de flori, cu poteci prundite. Clădirea înșăși, cu etaj, arătoasă și înzorzonată, oprea atenția trecătorilor mai ales prin scara de marmoră roșie apărată sus de o uriașă scoică de sticlă lucitoare.

2

Intrând pe poartă, Grigore Iuga văzu în capul scării pe servitorii lui în conciliabul cu un domn străin.

Feciorul, într-o livrea puțin grotescă (fantezia Nadinei), veni să-l întâmpine și-i raportă îndată că Tânărul înăltuță și blond e un domn din Ardeal, că a mai fost pe-aici de câteva ori și căută pe conașul Gogu. Între timp și străinul coborâse treptele și se apropia de Iuga, iar când servitorul plecă cu trusa stăpânului, scoase pălăria și zise foarte încurcat:

— Mă recomand: Titu Herdelea, poet ...

Grigore răspunse numai cu un zâmbet nehotărât, care pe Tânărul Herdelea îl zăpăci mai rău. Lavaliera vânătă cu picouri albe îi acoperea gulerul tare și înalt. Își trecu pălăria în mâna stângă și încercă să zâmbească și el fără a reuși. După o pauză, care i se păru un secol, își luă inima în dinți și, potrivindu-și pălăria în cap cu băgare de seamă, ca și când n-ar fi fost sigur dacă face bine sau nu că se acoperă, urmă cu un glas învăluit de emoție:

— Să mă iertați, domnule, că mă găsiți aici, dar am fost poftit să trec negreșit, încă de astă-vară, adică acum vreo două luni, de către domnul deputat Gogu Ionescu, la băile din Sângeorz, în Transilvania ...

— A, din Transilvania? murmură Grigore cu un interes care încurajă pe interlocutorul său să confirme mai apăsat:

— Da, mă rog, din Transilvania ... Aș putea adăuga că sunt chiar puțin neam cu domnul deputat, fiindcă, nu

știi dacă știți, sora mea Laura e măritată cu preotul George Pintea din Sătmăr, iar sora lui George e soția domnului deputat Ionescu.

— Așa? făcu Iuga mai înviorat, luându-i mâna și scuturându-i-o. Încântat! ... Si află că, atunci, ești și cu mine puțin neam, cum ziceai, pentru că nevasta mea e sora lui Gogu Ionescu.

Titu Herdelea dădu din cap surâzând. Cunoștea relațiile casei. Venind deseori să se intereseze de Gogu Ionescu, aflase de la servitori toate amănuntele și chiar mai multe de căt ar fi vrut.

Lui Grigore îi plăcu înfățișarea modestă a Tânărului și mai ales timiditatea lui, pe care zadarnic se silea să o ascundă. El însuși era sau cel puțin se socotea tot așa de dezarmat când întâmplarea îl punea în situații neașteptate. Îl luă de braț ca pe un vechi prieten, zicându-i:

— Fiindcă ne-am întâlnit aici, aidem până sus să stăm puțin de vorbă! Titu roși de bucurie.

Urcără împreună până pe platforma de sub scoică, unde Grigore se opri să-i lămurească împărțirea casei, să nu-și închipuiască Tânărul cumva că el ar fi putut avea asemenea fantezii arhitecturale. Clădirea cuprindea două case complet deosebite, care însă în loc să aibă intrările laterale separate și numai fațada comună, aveau o singură intrare principală. Socrul lui Grigore, când a făcut casa, cu vreo zece ani în urmă, a pretins cu orice preț o scară monumentală de marmoră cu o scoică deasupra, cum avea și Nababul, deși palatul – așa-i zicea dânsul – era destinat de zestre celor două odrasle ale sale, când se vor așeza, fiecare cu gospodăria proprie. Nadina, soția lui Grigore, se și tânguia acumă și-i imputa bâtrânlului că a construit casa înadins ca locatarii să se poată spiona reciproc și permanent. Ușa colosală, de

stejar și fier împletit, dăruind aparent casei o înfățișare unitară, de fapt o despărțea: aripa dreaptă închidea domeniul lui Gogu Ionescu, cea stângă, pe care o ținea larg deschisă feciorul, introducea în apartamentele Nadinei.

— Nevastă-mea e plecată în străinătate de vreo trei luni și casa e toată în naftalină, adăugă Iuga, trecând cu musafirul său din hol spre etaj unde, într-o cameră de rezervă, i se improvizase un dormitor, ca să aibă un refugiu când vine în București în lipsa Nadinei. De altfel, eu numai iarna sunt bucureștean, și încă și atunci cu intermitențe; restul anului stau la țară și pentru că trebuie, și pentru că acolo mă simt mai bine. Nevastă-mea are oroare de țară, tocmai cum mie mi-e silă de oraș. Dar ia șezi, te rog! Mă vei ierta dacă eu, printre vorbe, am să mă primenesc și să mă curăț puțin ... E unu și jumătate! Si la trei am întâlnire cu negustorul meu. De-abia va fi timp să îmbuc ceva, undeva, la repezelă ...

Titu Herdelea îi povesti apoi pe îndelete cum a debăcat în Capitală de aproape patru săptămâni, cu mari speranțe în sprijinul lui Gogu Ionescu, care îi făgăduise că-i va face rost să intre la un ziar, ca astfel să-și îndeplinească visul de-a îmbrățișa cariera scrisului, și cum a avut dureroasa surpriză de a nu-l găsi în țară. Mai grav e însă că, până una-alta, a cheltuit peste o treime din puținii banișori cu care a sosit, ba i-e frică să nu fie silit, tot aşteptând zadarnic, să cheltuiască și bruma de rest înainte de a afla vreo ocupație și să se pomenească într-o bună zi vagabond prin străini.

— N-ăs vrea să-ți spulber iluziile, — zise Grigore aproape gata primenit, — dar bunul meu cumnat nu prea e omul în care să-ți poți pune toate nădejdile. E foarte simpatic, un suflet minunat, numai că-i cam lasă-mă să te las. Doar dacă nevastă-sa s-ar ține de capul lui poate că s-ar mai mișca, fi-